

Okulda Hediye Sürecine İlişkin Yönetici ve Öğretmen Görüşleri¹

MAKALE TÜRÜ	Başvuru Tarihi	Kabul Tarihi	Yayın Tarihi
Araştırma Makalesi	22.03.2021	20.11.2021	30.11.2021

İnayet Aydın ², Özge Erdemli ³, Burcu Toptaş ⁴ ve
Tuğba Güner Demir ⁵
Ankara Üniversitesi

Öz

Bu çalışmada Türkiye'deki kamu ve özel okullarda öğrenci ve velilerin öğretmenlere hediye verme davranışlarının derinlemesine incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda okullarda öğretmenlere veliler ve öğrenciler tarafından ne tür hediyelerin verildiği, hediyelerin hangi zamanlarda verildiği ve sürecin nasıl düzenlendiği saptanmaya çalışılmıştır. Ayrıca çalışmada öğretmen ve yöneticilerin verilen hediyelere nasıl tepki verdikleri de incelenmiştir. Nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim (fenomenoloji) deseni ile yürütülen bu çalışmada, Türkiye'deki kamu ve özel okullarda görev yapan 14 öğretmen ve 10 yönetici olmak üzere toplam 24 katılımcı ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Veriler araştırmacılar tarafından geliştirilen görüşme formu aracılığıyla toplanmış ve tümevarımsal içerik analizi ile çözümlenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre öğretmenlere sunulan hediyeler genellikle çiçek, öğrencinin kendi yaptığı ürünler ve takı olarak sıralanmaktadır. Bunların yanında küçük sembolik hediyeler, giyecek, yiyecek, ev eşyası, kırtasiye malzemeleri ve kozmetik ürünler de öğretmenlere hediye olarak verilmektedir. Hediyelerin özellikle Öğretmenler Günü ve mezuniyet törenleri gibi özel günlerde verildiği saptanmıştır. Velilerin öğretmenlere bireysel olarak hediye aldıkları durumlar olsa da genellikle ortak hediye almayı tercih ettikleri görülmüştür. Ortak hediye alımında da çoğunlukla sınıf temsilcisinin süreci örgütlediği ancak son zamanlarda WhatsApp uygulamasının daha yaygın duruma geldiği ortaya konmuştur.

Anahtar sözcükler: Hediye, hediye verme, öğretmenler günü.

Etik kurul kararı: Araştırmanın etik izni Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Alt Etik Kurulu'ndan 15.01.2021 tarihli 05 sayılı izin belgesi ile alınmıştır.

¹Bu makale, 10-12 Mayıs 2018 tarihlerinde Sivas Cumhuriyet Üniversitesi'nde düzenlenen 13. Uluslararası Eğitim Yönetimi Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulan çalışmadan geliştirilmiştir.

²Prof. Dr., Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Yönetimi Anabilim Dalı, E-posta: iaydin@ankara.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-7522-8961>

³Sorumlu Yazar: Arş. Gör., Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Yönetimi Anabilim Dalı, E-posta: ozge.erdemli8787@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8004-020X>

⁴Arş. Gör., Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Yönetimi Anabilim Dalı, E-posta: bozgeyik@ankara.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-8419-7450>

⁵Arş. Gör., Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Yönetimi Anabilim Dalı, E-posta: tugbaguner87@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-2653-2673>

Hediyeler, öğrencilere öğretmene duyduğu minneti ve sevgisini gösterme olanağı sunmaktadır. Bu nedenle okulların ilk kurulduğu tarihten beri öğrenciler ve veliler, öğretmenlerine çeşitli hediyeler sunmaktadırlar (Waggoner, 2019). Okullarda öğretmenlere verilen hediye türü, verildiği zamanlar ve sürecin nasıl düzenlendiği öğrenci ve öğretmen arasındaki hediye ilişkisi hakkında fikir verici bir niteliktedir. Bu nedenle hediye sürecinin incelenmesi, paydaşların hediyeye karşı nasıl tepki verdiklerini ortaya koyabileceği gibi, hediye önlenmesini sağlama yolları konusunda da yol gösterici olabilir. Bu doğrultuda bu çalışmada, okullarda öğretmene hediye verme sürecinin nasıl işlediğinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Arapça bir sözcük olan hediye yol göstermek, doğru yola iletmek anlamındaki hidayet (hüda, hedy) kökünden türemiş olup yol göstermenin temelinde bulunan lütuf ve iyilikle yakından ilgili bir kavramdır (Bardakoğlu, 1998). Türkçede armağan sözcüğü ile de ifade edilen hediye, birini sevindirmek, mutlu etmek, onurlandırmak, kutlamak için veya anı olarak verilen şey biçiminde tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2020). Hediye anlamı, bireyin ruhunu veya özünü anlatan sembolik aktarımlar olarak kendini ortaya koymaktadır (Martínez-Alemán, 2007). Belk (1974) ise hediye, bir kişinin diğerine gönüllü olarak ayırdığı zamanı ya da verdiği fikirleri şeklinde belirtmekte ve bir iyilik ya da hizmet olarak tanımlamaktadır. Flynn ve Adams (2009) hediyeleşmeyi kişilerarası ilişkileri kurma ve uzun süreli devamını sağlama kapasitesine sahip sosyal bir olgu olarak belirtmektedir. Diğer taraftan hediye kavramı tanımlanırken saf/temiz niyetle verilen hediyelerle, karşılık beklentisiyle verilen hediyeler birbirinden ayrı tutulmaktadır. Nitekim Mauss (çev. 2005) birçok uygarlıkta değiş-tokuşların hediye biçiminde yapıldığını ve bu hediyelerin teoride gönüllü olmasına karşın gerçekte zorunlu olarak alındığını belirtmektedir. Dahası kimi toplumlarda hediye vermeyi ya da almayı reddetmenin veya ihmal etmenin savaş ilanı gibi algılandığı; ittifak ve birliği reddetme anlamını taşıdığı belirtilmektedir.

Hediyeler verilmiş amaçlarına göre çeşitli şekillerde sınıflandırılmaktadır. Schwartz (1967) hediye verilmesini bir tören (seremoni) olarak iki kategoride ele almaktadır. İlk kategoride hediyelerin statünün tanınmasına yönelik sunulduğu belirtilerek yılbaşı, doğum günü, yıl dönümü, Anneler Günü ve Babalar Günü'nde sunulan hediyeler bu kategoride değerlendirilmiştir. Yazar, ikinci kategorideki hediyelerin ise kupalar gibi başarının takdir edilmesine yönelik hediyeler olduğunu belirtmiştir. Ancak bu hediyeler kimi zaman ilk grupla birleşerek karma bir hâle dönüşebilmektedir. Mezuniyet hediyeleri de bu kapsamda değerlendirilmektedir. Schmid (çev. 2018) ise hediyeleri verilmiş amaçlarına göre aşağıdaki şekilde sınıflandırmıştır:

- Sevinç hediyeleri; vermektan mutluluk duyulan, karşılık beklenmeyen hediyelerdir.
- Minnettarlık hediyeleri; kendisine değerli bir şey veren veya varlığı bile mutluluk kaynağı olan kişilere verilen hediyeleri kapsamaktadır.

- Adalet hediyeleri; kendisine hediye veren kişiye karşı borçlu hissetmemek için zorunluluktan verilen hediyelerdir.
- Yumuşatma hediyeleri; alevlenmiş bir öfkeyi hafifletmesi ya da yaşanmış bir sorunu telafi etmesi adına verilen hediyeleri kapsamaktadır.
- Mahcubiyet hediyeleri; kendisine daha önce verilmiş bir hediye için uygun karşılığını bilememekten ya da hediye alınacak kişiyi tanımamaktan kaynaklı uygun bir hediye bulamama halidir. Bu çekincelerle alınan hediyeleri kapsamaktadır.
- Acil durum hediyeleri; zaman baskısı nedeniyle hiç almamış olmamak adına alınan hediyeleri kapsamaktadır.
- Yükümlendirici hediyeler; hediye verenin farkında olarak ya da olmadan hediye alana iş yükü ya da maliyet yüklediği (örneğin sürekli bakım isteyen bir hayvan) hediyelerdir.
- Yükümlülük getirici hediyeler; içten gelmeyerek görev hissiyle zorunluluktan alınan hediyelerdir.
- Hakaret hediyeleri; açıkça ve yanlış anlaşılması mümkün olmayacak bir biçimde hediye verilen kişi hakkında duyarsızlığı ortaya çıkarmak amaçlı, hatta bu kişinin zevkleriyle alay eden hediyelerdir. Örneğin kitap okumayan bir kişiye kitap hediye edilmesi böyle bir hediye olabilir.
- Zafer hediyeleri; hakarete varacak şekilde hediye verenin sahip olduğu gücü ortaya çıkarmak adına verilen hediyelerdir.
- Birilerine vermek üzere saklanan hediyeler; hediye verileceklerin özelliklerini hiç göz önünde bulundurmadan, fiyatı uygun olan eşyaları önceden alıp hediye verilmesi gerektiği durumda verilen hediyelerdir.
- Başımızdan atılan hediyeler; zaten atılacak olan bir şeyi hediye olarak başka birine verilen hediyeleri kapsamaktadır.

Schmid'in (çev. 2018) hediyelerin verilmiş amaçlarına göre yaptığı sınıflandırmayı üç ana başlık altında toplamak mümkündür. Bunlardan ilki gönüllülük esasına dayalı hediyeler olup sevinç ve minnettarlık hediyeleri bu grup içinde sayılabilir. Diğerleri ise zorunluluktan kaynaklı olarak verilen hediyeler olup adalet, mahcubiyet ve yükümlülük hediyeleri bu kapsamda değerlendirilebilir. Hediye vermenin bir diğer amacı ise gücünü ispat etme ve çıkar bekleme şeklinde olan hediyeler olup zafer hediyeleri ve yükümlülük getirici hediyeler bu kapsamda nitelendirilebilir.

Hediye geleneği, bütün kültürlerde farklı biçim ve içerikte algılanmasına rağmen evrenseldir (Tomak ve Güney, 2014). Hemen hemen tüm toplumlarda özellikle belirli günlerde hediyeleşme geleneği süregelmektedir. Örneğin Amerikalılar en fazla Noel ve doğum günlerinde hediye vermelerinin yanı sıra Sevgililer Günü'nde, Şükran

Günü'nde, Anneler/Babalar Günü'nde, evlilik yıldönümlerinde ve mezuniyetlerde hediye vermeyi tercih etmekteledir (Belk, 1974). Çin'de ise geleneksel olarak Çin Yeni Yılı'nda hediye vermek önemli bir yere sahiptir (Yau, Chan ve Lau, 1999). Kore'de de hediyeleşmeye değer verilmekte ve yeni yılda, doğum günlerinde, ilk yaş gününde, 60. yaş gününde, düğünlerde, aileler gününde, çocuklar gününde, Öğretmenler Günü'nde, mezuniyetlerde, işyeri açılışlarında, ziyaretlerde kişilerin hediyeleştiği belirtilmektedir (Park, 1998). Türkiye'de de hediyeleşme oldukça önemli ve yaygın bir gelenektir. Düğün, nişan, sünnet, mezuniyet gibi törenlerde, hasta ve bayram ziyaretlerinde, doğumlarda hediyeleşme yaygındır. Ayrıca son yıllarda doğum günlerinde, Anneler ve Babalar Günü'nde, yılbaşında da hediye vermenin artışı gözlenmektedir (Sakarya, 2006; Taşçı, 2012).

Kültürlere göre hediye verilen günlerin değişmesinin yanı sıra, bu günlerde kişilere verilen hediyeler de farklılaşmaktadır. Park (1998) Kore ve Amerika kültürlerinde hediyeleşmeyi incelediği çalışmasında, hediye verilen günün anlamına bağlı olarak Kore'de hediyelerin kıyafet, çiçek, para, ev eşyası, yiyecek, kitap şeklinde değişiklik gösterdiğini; Amerika'da ise takı, giyecek, çiçek, para ve ev eşyası gibi hediyelerin verildiğini belirtmektedir. Şeker (2018) tarafından yapılan çalışmada ise Türkiye'de özel günlerde en fazla giysi/ayakkabı, takı/aksesuar, kitap-kırtasiye malzemesi, çiçek gibi hediyeler alındığı saptanmıştır.

Sosyal yaşamda sıklıkla karşılaşılan hediye verme davranışına okullarda da rastlamak olanaklıdır. Öğretmene hediye verme geleneği Sümerlere kadar dayanmaktadır. İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde bulunan ve okul günlüklerini içeren bir Sümer tabletinde öğretmen ile öğrenci ve veli arasındaki hediye ilişkisinin ayrıntılı bir şekilde anlatıldığı görülmektedir. Tablette okulda çeşitli hatalar yapan bir öğrencinin öğretmenini kızdırdığı ve evine döndüğünde bu durumu ailesine anlattığı belirtilmektedir. Kendisini affetmesi için öğretmenini evde ağırlamanın iyi olacağını babasına iletmesi ve babasının öğretmenine eve davet ederek ağırladığı belirtilmektedir. Öğretmene yiyecek ve içecekler sunulduğu, yeni giysiler verildiği, hatta öğrencinin babasının öğretmene değerli bir yüzük hediye ettiği ve öğretmenin öğrenciyi affettiği anlatılmaktadır (Kramer, 1949). Tabletten de anlaşılacağı üzere öğretmen, öğrenci ve veli ilişkilerinde hediye çok eski, tarihsel bir geçmişi bulunmaktadır.

Aydın (2019) öğretmenlerin velilerden hediye kabul etmesini bir çıkar ögesi olarak görmektedir. Bu nedenle yazara göre hediyeler, öğretmenlerin tarafsızlığını, kararlarını ve performansını etkileyebilmektedir. Bunun yanı sıra zararsız ve tehlikesiz olarak görülebilecek hediyeler bile kamu görevlisinin ilerleyen zamanlarda tarafsızlığını etkileyebilmekte ve etik ikilemlerle karşı karşıya kalmasına neden olabilmektedir (Şen, 2019). Waggoner (2019) benzer şekilde hediyelerin öğretmenleri etik bir ikileme sürüklediğini belirtmektedir. Bu nedenle öğretmenler, hediye kabul ettiklerinde öğrenciye farklı/ayrıcalıklı davranma konusunda kendilerini yükümlü hissedebilecekleri için hediyeleri kabul etmemelidirler.

Hediyelerin öğretmenleri etik ikileme sürüklediği görüşü nedeniyle Hafernik, Messerschmitt ve Vandrick (2013) öğretmenlerin kabul edebileceği ve kabul

edemeyeceği hediyeler arasında bir sınır olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu sınırın da hediyein maddi değeri ile karşılaştırılabileceğini belirtmektedir. Buna göre kalem, çikolata gibi hediyeler kabul edilebilir hediyeler iken; altın veya değerli mücevherler gibi hediyeler kabul edilemez kategorisinde yer almaktadır. Türkiye’de öğretmenlerin hediye kabul etmeleri yasalarla sınırlandırılmış durumdadır. Kamu Görevlileri Etik Kurulu (2005) kamu görevlilerinin kabul edebileceği hediyeler konusunda kısıtlamaya giderek bir kamu görevlisi olarak öğretmenlerin de kabul edebilecekleri ve edemeyecekleri hediyeleri yönetmelikle açıklamıştır. Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin 15. Maddesi kamu görevlisinin tarafsızlığını, performansını, kararını veya görevini yapmasını etkileyen veya etkileme ihtimali bulunan, ekonomik değeri olan ya da olmayan, doğrudan ya da dolaylı olarak kabul edilen her türlü eşya ve menfaat hediye kapsamındadır şeklinde bir ifade ile hediye tanımlamıştır. Yine aynı maddede kamu görevlilerinin alabileceği hediyeler şu şekilde belirtilmiştir:

- a) Görev yapılan kuruma katkı anlamına gelen, kurum hizmetlerinin hukuka uygun yürütülmesini etkilemeyecek olan ve kamu hizmetine tahsis edilmek, kurumun demirbaş, listesine kaydedilmek ve kamuoyuna açıklanmak koşuluyla alınanlar (makam aracı ve belli bir kamu görevlisinin hizmetine tahsis edilmek üzere alınan diğer hediyeler hariç) ile kurum ve kuruluşlara yapılan bağışlar,
- b) Kitap, dergi, makale, kaset, takvim, cd veya buna benzer nitelikte olanlar,
- c) Halka açık yarışmalarda, kampanyalarda veya etkinliklerde kazanılan ödül veya hediyeler,
- d) Herkese açık konferans, sempozyum, forum, panel, yemek, resepsiyon veya buna benzer etkinliklerde verilen hatıra niteliğindeki hediyeler,
- e) Tanıtım amacına yönelik, herkese dağıtılan ve sembolik değeri bulunan reklam ve el sanatları ürünleri,
- f) Finans kurumlarından piyasa koşullarına göre alınan krediler. (s. 2)

Bunun yanında Millî Eğitim Bakanlığı (2015) öğretmenlerin özel gün ve haftalarda yalnızca sembolik (öğrenci el emeği) ve maddi değeri olmayan hediyeler kabul edebileceklerini Eğitimciler İçin Mesleki Etik İlkeler konulu genelge ile belirlemiştir. Ancak tüm sınırlandırmalara rağmen öğretmenlerin velilerden ve öğrencilerden hediye kabul ettiği durumlar olabilmektedir. Ancak alanyazında araştırmacıların ulaşabildiği kaynaklar içinde öğretmen ve öğrenci arasındaki hediye ilişkisinin nasıl olduğuna dair bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle bu araştırmada okullarda öğrenci ve velilerin öğretmenlere hediye verme davranışları öğretmen ve okul yöneticilerinin görüşleri doğrultusunda incelenerek alandaki bu boşluk giderilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı okullarda öğretmenlere hediye verme davranışlarını derinlemesine incelemektir. Bu genel amaç doğrultusunda şu sorulara yanıt aranmıştır:

- Öğretmen ve okul yöneticilerinin görüşlerine göre;
7. Öğretmenlere öğrenciler ve veliler tarafından ne tür hediyeler verilmektedir?
 8. Öğretmenlere verilen hediyeler hangi zamanlarda verilmektedir?
 9. Öğretmene hediye alma süreci öğrenciler veya veliler tarafından nasıl düzenlenmektedir?
 10. Öğretmen ve yöneticiler öğretmenlere verilen hediyelere nasıl tepki vermektelerdir?

Yöntem

Bu başlık altında araştırma sürecinin nasıl gerçekleştirildiğine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Araştırmanın Deseni

Okullarda hediye alma davranışını derinlemesine incelemeyi amaçlayan bu araştırma nitel araştırma yöntemi ile yürütülmüştür. Nitel araştırma “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konulmasına yönelik bir nitel sürecin izlendiği araştırma” olarak belirtilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 41). Bu çalışmada katılımcıların okullardaki hediye konusuna ilişkin deneyimlerinin ve hediye sürecinin çözümlenmesi amaçlandığı için nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır (Worthington, 2013). Bu doğrultuda araştırma nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim (fenomenoloji) deseni ile gerçekleştirilmiştir. Olgubilim araştırmaları birkaç katılımcının bir olgu ya da kavrama ilişkin deneyimlerinin ortak anlamını keşfetmeye çalışmaktadır (Creswell, çev. 2020). Bu çalışmada okullarda öğretmen ve okul yöneticilerinin hediye verme durumlarını nasıl deneyimledikleri incelenmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu kamu ve özel ilkokullarda görev yapan öğretmenler ve okul yöneticileri oluşturmuştur. Çalışma grubunun seçiminde amaçlı örnekleme türlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme yönteminden yararlanılmıştır. Maksimum çeşitlilik örnekleme katılımcıların özelliklerinde amaçlı olarak çeşitlilik sağlamayı amaçlamaktadır (Creswell ve Plano Clark, 2011). Bu doğrultuda hem kamu hem de özel okullarda görev yapan öğretmen ve yöneticiler çalışma grubuna dahil edilmiştir. Ayrıca katılımcıların görevlerinde (öğretmen ve okul yöneticisi), cinsiyet, yaş, öğrenim durumu ve kıdemlerinde çeşitlilik sağlanmıştır. Çalışma grubuna ait kişisel bilgiler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1

Çalışma Grubuna Ait Demografik Bilgiler

Okul Türü	Paydaş	Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Kıdem	Yönetici Kıdemi	Öğrenim Durumu		
Kamu	Öğretmen	KÖ1	Kadın	48	21		Lisans		
		KÖ2	Kadın						
		KÖ3	Erkek	38	15		Lisans		
		KÖ4	Kadın	41	20		Lisans		
		KÖ5	Kadın	50	25		Lisans		
		KÖ6	Kadın	55	24		Lisans		
		KÖ7	Kadın	54	24		Lisans		
		KÖ8	Kadın	58	28		Ön lisans		
	Yönetici	KY1	Kadın	49	17	1	Yüksek lisans		
		KY2	Kadın	64	29	23	Lisans		
		KY3	Erkek	57	31		Yüksek lisans		
		KY4	Erkek	47	27	9	Yüksek lisans		
		KY5	Kadın		19	14	Lisans		
		Özel	Öğretmen	ÖÖ1	Kadın	26	5		Yüksek lisans
				ÖÖ2	Kadın	43	21		Yüksek lisans
ÖÖ3	Erkek			27			Lisans		
ÖÖ4	Kadın				3		Yüksek lisans		
ÖÖ5	Kadın			37	13		Lisans		
ÖÖ6	Erkek			31	9		Yüksek lisans		
Yönetici	ÖY1		Kadın	66	42	1	Lisans		
	ÖY2		Kadın	55	32		Lisans		
	ÖY3		Erkek	57	39	30	Lisans		
	ÖY4		Kadın	49	26	20	Yüksek lisans		
		ÖY5	Kadın	47	26	17	Lisans		

Tablo 1’de görüldüğü üzere, çalışma grubunu kamu okullarından sekiz öğretmen, beş yönetici ve özel okullardan altı öğretmen, beş yönetici oluşturmaktadır. Buna göre toplam 14 öğretmen ve 10 yönetici ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Öğretmenlerin üçü erkek, 11’i kadın olup yaşları 26 ile 58 arasında değişmektedir. Öğretmenlerin eğitim durumları incelendiğinde bir öğretmenin önlisans, yedi öğretmen lisans, dört öğretmenin ise yüksek lisans mezunu olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin mesleki kıdemleri ise üç yıl ile 28 yıl arasında değişmektedir. Yöneticilerin yedisi kadın, üçü erkek olup dördü yüksek lisans mezunu altısı lisans mezunudur. Mesleki kıdemleri 17 ile 42 yıl arasında değişen yöneticilerin yöneticilik kıdemleri bir yıl ile 30 yıl arasında değişmektedir. Bazı katılımcılar kişisel bilgilerine yönelik sorulara yanıt vermemiştir. Gönüllük ve gizlilik esasları doğrultusunda ise bu konuda katılımcılara ısrar edilmemiştir. Bu nedenle bu bilgiler boş bırakılmıştır. Katılımcılardan kamu okullarında okul yöneticisi olarak görev yapanlar KY1, KY2, ... (KY5’e kadar) öğretmen olarak görev yapanlar KÖ1, KÖ2, ... (KÖ5’e kadar), özel okullarda okul yöneticisi olarak görev yapanlar ÖY1, ÖY2, ... (ÖY5’e kadar)

öğretmen olarak görev yapanlar ise ÖÖ1, ÖÖ2, ... (ÖÖ5'e kadar) şeklinde kodlanmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmanın verileri öğretmen ve okul yöneticileriyle yapılan görüşmeler aracılığıyla toplanmıştır. Bu kapsamda öncelikle araştırmacılar tarafından araştırmanın amaçlarına uygun olarak yarı yapılandırılmış görüşme formları geliştirilmiştir. Geliştirilen taslak görüşme formları uygulama öncesi altı uzmanın görüşüne sunulmuştur. Uzmanlardan gelen öneriler araştırmacılar tarafından değerlendirilmiş ve görüşme formuna son şekli verilmiştir. Görüşmeler öğretmen ve okul yöneticilerinden randevu alınarak belirlenen gün ve saatte, katılımcının görev yaptığı okullarda gerçekleştirilmiştir. Görüşmeye başlamadan önce araştırmanın amacı katılımcılara açıklanmış ve ses kaydı alınıp alınmayacağı konusunda katılımcılara izinleri sorulmuştur. Araştırmada sekiz öğretmen ve beş yönetici ses kaydına izin verirken altı öğretmen ve beş yönetici görüşmenin ses kaydının alınmasına izin vermemişlerdir. Ses kaydına izin vermeyen katılımcılarla görüşmeler not alınması şeklinde gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler 20-45 dakika arasında sürmüştür. Ses kayıtlarının yazılı metne aktarılmış biçimi 101 sayfadır.

Yazılı metne aktarılan görüşmeler, bilgisayara aktarılarak Nvivo 12 programında analiz edilmiştir. Daha önce bu konuya ilişkin çalışmanın olmaması nedeniyle kodlar ve kategoriler doğrudan verilerden belirlendiği için tümevarımsal içerik analiz yöntemi kullanılmıştır (Hsieh ve Shannon, 2005). Buna göre öncelikle kodlar yazılarak ardından kategoriler ve temalara ulaşılmıştır.

Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği

Araştırmanın geçerlik ve güvenirliliği için farklı yollar izlenmiştir. Bu kapsamda verilerin toplanması, analiz edilmesi ve raporlanması aşamalarında bu yollara dikkat edilmiştir (Elo ve diğ. 2014). İnanırlık (credibility), aktarılabirlik (transferability), güvenilirlik (dependability) ve doğrulanabilirlik (confirmability) nitel veri analizini değerlendirmede kullanılan temel ilkelerdir (Baxter ve Eyles, 1997). İnanırlık ilkesi kapsamında araştırmada görüşme tekniğinden yararlanılmış ve araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu için uzman görüşü alınmıştır. Nitekim inanırlılığı artırmak için kullanılan yöntemlerden biri uzman incelemesidir (Holloway ve Wheeler, 1996). Aktarılabirlik “bulguların çalışma dışındaki bağlamlara uyma derecesi” şeklinde belirtilmektedir (Baxter ve Eyles, 1997, s. 515). Araştırmacılar ayrıntılı betimleme ve amaçlı örnekleme yöntemi kullanarak araştırmanın aktarılabirliğini sağlamaya çalışmışlardır (Bitsch, 2005). Ayrıca aktarılabirlik kapsamında katılımcıların özellikleri de ayrıntılı bir şekilde belirtilmiştir (Sharts-Hopko, 2002).

Güvenilirlik “bulguların zaman içindeki değişmezliği” olarak tanımlanmaktadır (Bitsch, 2005, s. 86). Güvenilirlik kapsamında aşamalı çoğaltma (stepwise replication) tekniğinden yararlanılmıştır. Bu teknik iki veya daha fazla araştırmacının aynı verileri ayrı ayrı analiz ettiği ve sonuçları karşılaştırdığı bir nitel araştırma veri

değerlendirme işlemidir (Chilisa ve Preece, 2005, akt., Anney, 2014). Bu kapsamda araştırma verileri her bir araştırmacı tarafından bağımsız olarak çözümlenmiş ve daha sonra bir araya gelinerek sonuçlar karşılaştırılmıştır. Nitekim Elo ve diğ. (2014) de iki ya da daha fazla araştırmacının bulunduğu çalışmalarda tümevarımsal içerik analizi sırasında geçerlik ve güvenilirliğin nasıl sağlanacağı konusunda kesin bir yol olmadığı için analizin bu şekilde yapılmasını önermektedir. Kodlayıcılar arası uzlaşma yüzdesi Miles ve Huberman'ın (1994) formülü kullanılarak hesaplanmış (%89.9) ve analizin güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Doğrulanabilirlik ise bir nitel araştırmanın sonuçlarının diğer araştırmacılar tarafından teyit edilme ve desteklenme derecesini göstermektedir (Baxter ve Eyles, 1997). Buna göre Guba ve Lincoln'ın (1982) önerdiği şekilde bulgularda katılımcıların doğrudan ifadelerine yer verilmiştir.

Araştırmanın Etik İzni

Bu araştırmada Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Ayrıca araştırmanın yürütülebilmesi için Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Alt Etik Kurulu'ndan 15.01.2021 tarihli 05 sayılı izin belgesi alınmıştır.

Bulgular

Araştırma bulguları araştırmanın alt amaçları doğrultusunda ilgili başlıklar altında sunulmuştur.

Hediye Türleri

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde öğrenci ve velilerin öğretmenlere farklı hediyeler verdikleri saptanmıştır. Öğretmenlere verilen hediye türleri kategorilere ayrılarak Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2

Öğretmenlere Verilen Hediye Türlerine İlişkin Katılımcı Görüşleri

Kategori	Görüşler	Frekans
Çiçek	Aslında hiçbir maddi hediye alınmasını istemiyoruz ama çiçeğin önüne geçmek çok mümkün olmuyor. - ÖY2 Genelde çiçek falan gelir. - KÖ4	19
Öğrencinin kendi yaptığı ürünler	Ben hep çocuklardan mektup ve şiir istedim. Bir klasör, 25 yıldır biriken bir klasör mektup, şiir, resim var. - KÖ6	17
Takı	Çevremde özellikle de kadın öğretmenlerimizde gördüğüm takılardan tutun hani burma bilezikten kolyelere, küpelere, takı setlerine, saatlere, Öğretmenler Günü hediyeleri daha çok maddi içeriği yüksek meblağlara çıkabiliyor. - ÖÖ1	14

(devam ediyor)

Tablo 2 (devam)

Kategori	Görüşler	Frekans
Küçük- sembolik hediyeler	Çocuğun almış olduğu küçük bir şey olabiliyor. Onlar aslında daha kalıcı oluyor daha güzel oluyor. Bir maddi değeri yok aslında. Örneğin bana gelen küçücük bir iğne oyasıydı. - KÖ5	9
Giyecek	Kadın ya da erkek oluşuna göre değişebiliyor; bluz ya da çanta olabiliyor. KÖ4 Hediyeler, kravattan, gömlekten, fulardan başlayarak farklı giysilerle devam eder. ÖY3	9
Yiyecek	Köyde çalışıyorum, öğrencilerim gerçekten ellerinde ne varsa örneğin köy peyniri getiriyordu. Tereyağı getiriyorlardı; ama içlerinden gelerek isteyerek. - KÖ6	7
Ev eşyası	Ev eşyaları ufak tefek, kahve fincanları çok revaçtadır. - KÖ4	7
Kırtasiye malzemeleri	Kalem, çoğunlukla ajanda not defteri. - KÖ4 İşte bir de Noel tatilinde veliler bir yerlere gitmiş oluyor, getiriyorlar mesela bazı arkadaşlara. Bunlarda da çoğunlukla ajanda oluyor. -ÖÖ5	7
Kozmetik ürünler	Makyaj malzemeleri veya ne diyoruz kozmetik türü parfüm vesaire geldiği oluyor. - KY4	3
Hediye çeki	Mesela benim bu sınıfım hediye kabul etmeyeceğini bildiği için zarfın içine hediye çeki koyuyor bir mağazadan. Çiçek alıyor. Onun dalına bağlıyor. Onu iade etmeye çalışıyorsunuz. Hocam artık o alındı, sizindir diyorlar. - KÖ7	2
Diğer hediyeler	Veliye mobilyacıym diyor mutfağını yaptırıyor ya da daha indirimli yaptırıyor.- ÖY3 Yani beş yıldızlı otelde bir hafta tatilin bile hediye edildiğini gördüm duydum. Ne yapıyorsunuz diye sordum. Öğretmenimiz çok yoruldu tatil hediye edelim dediler. - ÖY4	3

Tablo 2’de görüldüğü gibi öğretmenlere verilen hediye türleri; çiçek, öğrencinin kendi yaptığı ürünler, takı, küçük sembolik hediyeler, giyecek, yiyecek, ev eşyası, kırtasiye malzemeleri, kozmetik ürünler, hediye çeki ve diğer hediyeler kategorileri altında toplanmıştır. Katılımcıların neredeyse tamamı öğretmenlere hediye olarak çiçek alındığını belirtmişlerdir. Yöneticiler, her ne kadar hediye kabul edilmesini istemeseler de öğretmene çiçek verilmesinin önüne geçmenin olanaklı olmadığını belirtmişlerdir.

Öğretmen ve yöneticilerin en fazla görüş belirttiği bir diğer hediye kategorisi öğrencinin kendi çabasıyla yaptığı ürünlerdir. Bu konuda bir katılımcı (KÖ4) “Çocukların el emeği olduğu hediyeler tabii ki bizim gözümüzde daha makbuldür. Maddi değerinden ziyade manevi değerinin yüksek olması açısından hoşuma gider. Çocuğun emeğinin olmasından dolayı.” ifadeleriyle aslında bu tür hediyelerin

öğretmenleri daha mutlu ettiğini belirtmiştir. Öğrencilerin kendi yaptıkları hediyelerin yanında küçük, sembolik hediyelerin de sıklıkla öğretmenlere verildiği katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. Öğretmenlerden KÖ3'ün “Maddi değeri olmayan, o günün önemini hatırlatacak küçük hediyeler geliyor. Aşırıya kaçmayacak hediyeler alıyoruz. Çok büyük hediyeler gelmesini uygun bulmuyorum.” ifadesinde de görüldüğü üzere maddi açıdan değerli olmayan sembolik hediyelerin daha uygun olduğu belirtilmektedir.

Öğretmenlere maddi değeri yüksek olan hediyeler de gelmektedir. Özellikle yöneticiler öğretmenlere maddi değeri yüksek olan takıların hediye edildiğini belirtmiş, bazı öğretmenler de bu tarz hediyelerin gelebildiğini ifade etmişlerdir. Okul yöneticilerinden ÖY5 takı olarak en fazla altın kolyenin hediye olarak alındığını belirtmiştir. Maddi değeri olan hediyeler kapsamında katılımcılar tarafından en çok vurgulanan bir diğer hediye türü ise kıyafetler ve kozmetik ürünlerdir. Öğretmenlerden KÖ4 bu hediye türünü “Kadın ya da erkek oluşuna göre bluz olabilir, çanta olabilir.” şeklinde örneklendirilmiştir. Kozmetik ürünlerden de hediye olarak parfüm getirildiği öğretmenler (ÖÖ4, ÖÖ5) tarafından belirtilmiştir.

Yukarıdaki görüşlerin yanı sıra yiyecek, ev eşyası, kırtasiye malzemeleri, hediye çekleri gibi hediyelerin de verildiği katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Katılımcılar belirtilen tüm hediye türlerinin öğrenci ve velilerin ekonomik durumlarına ve okulun bulunduğu yere göre farklılaştığını belirtmişlerdir. Öğretmenlerden KÖ1 “İlk görev yerim Batman'dı. Orada aldığım hediyeler buradakinden çok farklıydı. Ankara'da alınan hediyeler genellikle maddiyata bağlı. Hediyeler semte göre, velilerin ekonomik düzeylerine göre de değişiyor.” diyerek alınan hediyelerin türlerinin sosyo-ekonomik koşullara göre farklılık gösterdiğini belirtmiştir. Verilen hediyelerin öğrencinin kamu ve özel okulda olmasına bağlı olarak da değiştiğini belirten ÖÖ1'in görüşleri ise şu şekildedir:

Devlet okullarında maddi açıdan değerli hediyeler alıyorlar; ama daha çok geri bozdurulabilir, değer kaybetmeyen hediyeler bunlar, örneğin burma bilezikler. Değer kaybetmemesi için altın daha iyi, öğretmene beşi bir yerde takan da vardı. ... Özel okulda daha çok markalar yarışıyor. Kamu ile özel okulun böyle bir farkı var. Özel yapıda marka değerleriyle yükselen bir ivme var. A markasından şunlar gelsin, B markasından şunlar olsun, ... taşlı olsun, C firmasından pırlantadan takı seti olsun gibi ilerleyen yapılar var.

ÖÖ1'in görüşünde de anlaşılacağı üzere okulun kamu ya da özel olması hediyein maddi değerini ve türünü değiştirebilmektedir. Elde edilen bulgular öğretmenlere en fazla çiçek hediye edildiğini göstermektedir. Ayrıca öğretmenlere verilen hediyeler içerisinde öğrencilerin kendi yaptıkları ürünler ve takılar da önemli yer tutmaktadır. Bunların yanı sıra küçük sembolik hediyeler, giyecek, yiyecek, ev eşyası, kırtasiye malzemeleri ve kozmetik ürünler de öğretmenlere verilen hediyeler arasındadır.

Öğretmene Hediye Verilen Zamanlar/Günler

Öğretmenlere hediyelerin hangi zamanlarda/günlerde geldiği katılımcılara sorulmuştur. Katılımcıların belirttiği görüşler kategorilendirilerek Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3

Öğretmenlere Hediye Verilen Zamanlar/Günlere İlişkin Katılımcı Görüşleri

Kategori	Görüşler	Frekans
Öğretmenler Günü	Çoğunlukla Öğretmenler Günü'nde alınıyor. -KY2 Velilerde en çok gördüğüm durum Öğretmenler Günü'nde öğretmene hediye vermeleridir. -ÖÖ3	21
Mezuniyetler/ Dönem sonları	Öğretmene mezuniyetlerde hediye gelir. -KY4	18
Doğum günü	Gördüğüm doğum günlerinde (hediye) alan öğretmenlerimiz de var. Doğum gününü kutlayanlar var. -ÖÖ1	7
Yılbaşı	Yılbaşında da çok hediye gelebiliyor. -ÖÖ5 Yılbaşında çok nadiren geliyor-KÖ4	6
Anneler/Babalar günü	Anneler Günü'nde gelebiliyor.-ÖY2	5

Tablo 3'te görüldüğü gibi öğretmenlere hediye verilen günler; Öğretmenler Günü, mezuniyetler/dönem sonları, doğum günleri, yılbaşı ve Anneler/Babalar Günü kategorilerinde sıralanmaktadır. Katılımcılar tarafından öğretmenlere en fazla hediyein Öğretmenler Günü'nde verildiği belirtilmiştir. Öğretmenlere en fazla hediye verilen bir diğer zaman ise mezuniyetler ve eğitim-öğretim döneminin sona erdiği zamanlardır. Bir konuda bir okul yöneticisi de "4. sınıfta mezun olurken çocuklar hediye getiriyorlar" (ÖY1) ifadesiyle ilkokuldan mezun olan öğrencilerin öğretmenlerine hediye verdiklerini belirtmektedir.

Hem öğretmenler hem yöneticiler Öğretmenler Günü kadar yoğun bir şekilde olmasa da öğretmenlerin doğum günlerinin de kutlandığını ve bu günlerde öğretmenlere, öğrenci ve velilerin hediyeler getirdiğini belirtmişlerdir. Bu durumu ÖY1 "Bazı öğretmen arkadaşlar yaş günlerini de çocuklara duyuruyorlar." şeklinde değerlendirerek öğretmenlerin özellikle doğum günlerini öğrencilerine duyurarak kutlanma beklentisi içine girdiklerini vurgulamıştır. Bahsedilen bu günler dışında yılbaşlarında ve Anneler/Babalar Günü'nde de öğretmenlere hediyeler alındığı katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Ancak bu durum katılımcılardan KÖ5 tarafından "Mesela Anneler Günü'nde de hediye veriyor veliler ben bunu doğru bulmuyorum, onaylamıyorum, katılmak istemiyorum zaten. Çünkü ben anne değilim öğretmenim sadece." şeklinde eleştirilmiş ve bu durumun rol karmaşasına neden olduğunu belirtmiştir.

Araştırmada elde edilen bulgular okullarda öğretmenlere hediyelerin çoğunlukla Öğretmenler Günü'nde verildiğini göstermektedir. Mezuniyetler/dönem sonları da

öğretmenlere hediyelerin yoğun olarak verildiği zamanlardan birisidir. Bunun yanında doğum günleri, yılbaşı ve Anneler/Babalar Günü öğretmenlere hediye verilen günler arasındadır.

Hediye Alma Sürecinin Düzenlenmesi

Okullarda öğretmenlere sunulan hediye nasıl düzenlendiğine ilişkin katılımcıların görüşleri incelenmiş ve verilerin çözümlenmesi sonucunda oluşturulan kategoriler Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4

Öğretmenlere Sunulan Hediyelerin Nasıl Düzenlendiğine İlişkin Katılımcı Görüşleri

Kategori	Görüşler	Frekans
Sınıf annesi/temsilcisi aracılığıyla ortak hediye alınması	Aslında küçük yaş grubuna baktığımızda, genelde orada bir toplu hareket sistemi var. Yani bir sınıf annesi seçme, bir sınıf temsilcisi seçme, velilerden para toplayıp ortak bir hediye alma gibi bir eğilim var. -ÖY4	18
Whatsapp aracılığıyla ortak hediye alınması	Artık WhatsApp denen bir canavar var. Veliler orada gereksiz ne kadar ayrıntı varsa okulla ilgili paylaşıyorlar. Her şey o grupların içinde olup bitiyor zaten. Hediye alma sürecini de o şekilde düzenliyorlar. -KÖ6	7
Bireysel hediye	Genelde herkes tek tek çiçek getiriyor. -KY1	7

Tablo 4’te velilerin genellikle bir araya gelerek ortak hediye almayı tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Katılımcılar, ortak hediyelerin alınma sürecini ise genellikle sınıf annesinin/temsilcisinin örgütlediğini belirtmiştir. Bu konuda KÖ4 “Genelde bir sorumlu olur. O kişi para toplar. Okullarda ortak hediye alınması revaçtadır.” diyerek ortak hediye veliler tarafından daha fazla tercih edildiğini belirtmiştir.

Sınıf annesi aracılığıyla ortak hediye alınmasına yönelik katılımcılar arasında olumsuz görüş belirtenler de bulunmaktadır. Öğretmenlerden ÖÖ1 “Ben toplu olarak aldıkları için etkin kişinin sözlerine uymak durumunda kaldıklarını düşünüyorum.” diyerek velilerin hediye alma konusunda gönüllü olmasa dahi hediye sürecini örgütleyen kişinin etkisi altında kalabildiklerini belirtmiştir. Diğer taraftan sınıf annesi/temsilcisi uygulamasının çoğu okulda kaldırıldığı da yöneticiler tarafından belirtilmiştir. Öğretmenlerden ÖÖ6 da bu uygulamanın kaldırıldığını şu cümlelerle belirtmiştir:

Bu yıla kadar öğretmen ile velilerin iletişimini sağlayan/destek veren koordinatör velimiz olurdu ve bu kişi sene başındaki toplantıda seçilirdi. İçinde bulunduğumuz döneme kadar hediye işlerini bu veli düzenlerdi fakat okulumuz aldığı karar ile koordinatör veli uygulamasını kaldırdı. Böylece bu işi örgütleyen bir birey kalmamış oldu.

Katılımcılardan bazıları sınıf annesi veya sınıf temsilcisi uygulamasının uygulamadan kalktığını belirtse de özellikle kamu okullarında bu uygulamanın hâlâ devam ettiği görülmektedir. KÖ6 “Eskiden sınıf annesi vardı, şimdi o da yok ama gayri resmi olarak oluyor. Çünkü bir şekilde süreci düzenleyecek birine ihtiyaç var. O düzenleyecek kişi de siz olamıyorsunuz, bir veli oluyor.” şeklindeki görüşüyle sınıf annesi/temsilcisi uygulamasının gayri resmi olarak da olsa devam ettiğini belirtmiştir.

Öğretmene alınan hediye düzenleme sürecinin zaman içinde teknolojik gelişmelerin de etkisiyle şekillendiğini söylemek olanaklıdır. Nitekim bu araştırmadaki katılımcılar tarafından toplu hediye düzenlenmesinin WhatsApp grupları üzerinden de yapıldığı vurgulanmıştır. Bu konuda yöneticilerden KY4 aşağıda yer alan ifadeleriyle artık velilerin bu gruplar üzerinden kolaylıkla örgütlendiğini belirtmiştir.

Eskiden eylül veya ekim ayında veli toplantısı yapıldığında, hemen orada öğretmen gelene kadar ya da çıktıktan sonra hediye alma süreci düzenlenirdi. Şimdi daha kolay hiç sorun yok. WhatsApp grupları gece gündüz çalışıyor, kim hediyeye katılıyor kim bu işe karşı, her şey WhatsApp gruplarında. Hemen örgütleniyorlar o kadar kolay ki artık.

Hediye sürecinin düzenlenmesinde ortak hediye alımı kadar yoğun olmasa da öğretmenlere bireysel olarak hediyelerin de verildiği belirtilmiştir. Bu konuda öğretmenlerden ÖÖ1 “Bireysel hediye alma işine girebilen velilerimiz de oluyor. Bireysel hediyelerde benim gözlemlediğim daha çok, çocuğun yaptığı çalışmalarını sunmaya dayalı; çocuğun öğretmenine yazdığı bir mektuptan tutun, çizdiği bir resim, onunla baş başa çektiğiniz bir fotoğraf şeklinde değişiyor.” ifadesiyle bireysel hediyelerin olabildiğini; ancak bu hediyelerin daha çok maddi değeri olmayan hediyeler olduğuna dikkat çekmektedir.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre öğretmenlere hediye alımında sürecin çoğunlukla sınıf anneleri/temsilcileri tarafından ya da WhatsApp gruplarında düzenlendiği görülmektedir. Sınıf temsilcisi bütün velileri örgütleyerek ortak bir bütçe oluşturmakta ve bu bütçe ile öğretmene hediye almaktadır. Ayrıca bireysel hediye almayı tercih eden veliler de bulunmaktadır.

Öğretmenlere Sunulan Hediyelere Nasıl Tepki Verdiklerine Yönelik Öğretmen ve Yönetici Görüşleri

Öğretmen ve yöneticilerin öğretmenlere verilen hediyelere nasıl tepki verdiklerine yönelik görüşleri ayrı ayrı incelenmiştir. Buna göre katılımcı görüşleri kategorilendirilerek Tablo 5’te özetlenmiştir.

Tablo 5

Öğretmenlere Sunulan Hediyeler Karşısında Nasıl Tepki Verdiklerine Yönelik Öğretmen ve Yönetici Görüşleri

Kategoriler	Alt Kategoriler	Görüşler	Frekans
Öğretmen tepkileri	Hediyeyi kabul etmemek	Hediye alınmasını istemeyen öğretmenlerimiz var, bunlar sene başında bu durumu dile getiriyorlar. O zaman veliler hediye almıyorlar. -KY2	20
	Hediyeyi kabul etmek	Hediyeyi kabul etmeyen pek görmedim. Genelde alınan takı seti vs. varsa öğretmen hemen alıp gururla takıyor. - ÖÖ5	18
	Veliden hediye talep etmek	Ben bir öğretmenin kendisine alınmasını istediği hediyeyi, bir şekilde veliye duyurmasına bile şahit oldum. ... Bazı öğretmen arkadaşlarımız ise doğum günlerinin, Öğretmenler Günü'nün geldiğini filan tahtaya yazarak hatırlatıyorlarmış. -ÖÖ5	5
Yönetici tepkileri	Hediye alınmasına izin verme	Yöneticiler hediye kabul etmemize karışmıyor, ben öyle bir şey gözlemlemedim. -KÖ2	18
	Hediye alınmasına izin vermeme	Ben her sene başı kurulda mutlaka öğretmenlerimi uyarırdım yani hediye kabul etmiyoruz diye. Ben de dâhil hediye almıyoruz. - ÖY3	10

Tablo 5'te görüldüğü gibi öğretmenler kendilerine sunulan hediyeler karşısında nasıl bir davranış sergiledikleri konusunda farklı yollar tercih etmektedirler. Öğretmene gelen hediyeler konusunda yöneticiler de farklı tepkiler vermekte ve bunlara göre çeşitli politikalar izlemektedirler. Öğretmen ve yönetici tepkileri alt başlıklar altında ayrıntılı bir şekilde açıklanmaktadır.

Öğretmenlerin kendilerine sunulan hediyelere nasıl tepki verdiklerine yönelik görüşleri. Katılımcıların görüşlerine göre bazı öğretmenler hediyeyi kabul etme eğilimindeyken bazı öğretmenler hediyeyi kabul etmediklerini belirtmektedir. Ayrıca hediyeyi veliden doğrudan talep eden öğretmenler bulunduğu da katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. Hediyeye karşı öğretmenlerin verdikleri tepkiler şu şekildedir:

Hediyeyi kabul etmemek. Öğretmenler ve yöneticiler bazı öğretmenlerin ilke olarak hediye kabul etmediğini belirtmişlerdir. Öğretmenlerden KÖ1'in "Velilerim hediye kabul etmediğimi biliyorlar. Velinin zor durumda kalmasını istemediğim için almıyorum. Bazı veliler zorunluluk ile veriyor. Hediyeğin değeri maddi açıdan yükseldikçe, veli maddi açıdan zorlanmaya başlıyor. Bu nedenle onları zor durumda bırakmak istemiyorum." şeklindeki ifadesinden de görüldüğü üzere velileri maddi açıdan zorlandığı için bazı öğretmenler hediye kabul etmemektedir.

Öğretmenlerden bazıları ise sadece maddi değeri yüksek hediyeleri kabul etmediklerini belirtmişlerdir. Yöneticilerden KY2 bu durumu “Aslında öğretmenin gönlünün alınması hoş bir şey ama maddi değeri yüksek şeyler kabul edilmiyor.” şeklinde belirtmiştir. Öğretmenlerden ÖÖ5 de “Bir öğretmene pırlanta hediye gelmiş ve kabul etmemiş. O zaman bunun nedenini şöyle söylemişti, şimdi pırlantayı kabul edersem o öğrenciye düşük not verme şansım olmaz.” diyerek pahalı hediyelerin kabul edildiğinde öğrenciyi adil bir şekilde değerlendirmenin olanaklı olmayacağı için bu tür hediyeleri kabul etmediğini belirtmiştir.

Hediyeyi kabul etmek. Öğretmenler daha önce tartışıldığı gibi genel olarak kendilerine gelen özellikle pahalı hediyeleri kabul etmediklerini belirtmişlerdir. Ancak öğretmenler arasında hediyelerin kabul edildiğini ifade edenler de bulunmaktadır. Öğretmenlerden ÖÖ5 “Hediyeyi pek kabul etmeyen görmedim. Genelde alınan takı seti vs. varsa öğretmen hemen alıp gururla takıyor.” diyerek öğretmenlerin hediyeleri çoğunlukla kabul ettiğini belirtmiştir. Benzer şekilde yöneticilerden ÖY3’ün “Hediyeyi kabul eden öğretmenler çoğunlukta” ifadesinde de görüldüğü üzere öğretmenler aksini iddia etseler de çoğunlukla kendilerinin hediyeleri kabul etme eğiliminde oldukları belirtilebilir.

Hediyeyi kabul eden öğretmenler, hediyein öğretmenleri mutlu ettiği ve motivasyonlarını arttırdığı için kabul edildiğini dile getirmektedir. Öğretmenlerden KÖ3 “Hediyeler öğrencilerin, velilerin samimiyetini gösteriyor. Özel günlerde hatırlanmak insanı mutlu ediyor. Öğretmenler Günü özel bir gün. Aranmak, hatırlanmak motivasyonu artırıyor. Pozitif etki yaratıyor.” diyerek özel günlerde hatırlanmanın önemli olduğunu ve bu günlerdeki hediyelerin öğretmenleri olumlu etkilediğini belirtmektedir. Benzer şekilde KY1 de “Bir buket çiçek ne veliyi ne öğrenciyi ne öğretmeni etkiler. Zaten çok fedakârlık isteyen bir meslek. Öğretmenin elinde bir buketle evine gitmesi güzel bir şey. Ben bana gelen çiçekleri biriktirmiştim. Çocuklar beni seviyorlar diye düşünüyorsun.” şeklinde görüş bildirerek öğretmenlerin küçük de olsa bir hediye aldıklarında kendilerini değerli hissettikleri ve mutlu olduklarını vurgulamıştır.

Hediye kabul eden öğretmenlerin hediyeleri, velilere ayıp olmasın diye ya da velinin ısrarcı olması ve onları kırmak istememeleri nedeniyle aldıkları belirtilen bir başka görüştür. Nitekim öğretmenlere göre veliler aldıkları hediyeler kabul edilmediğinde bu duruma farklı anlamlar yüklemektedir. Öğretmenlerden KÖ5 bu durumun zorluğunu şu şekilde açıklamıştır:

Hediyeyi almadığımızda da öğretmen hediyeyi beğenmedi gibi farklı şekillerde yorumlar yapılabiliyor. Veliler ben uğraştım aldım ama öğretmen beğenmedi diyor veya gerçekten hediyeyi almadığın için kırılıyorlar küçük bir şey de olsa. O yüzden çok zor bir karar hediye almak ya da almamak.

Benzer şekilde KÖ7’nin “Getirseler ayrı dert, getirmeseler ayrı dert. Dediğim gibi o kadar zor durumdayız ki. Hiç almıyorum dediğinde de öğretmen bizi beğenmiyor diyorlar, kendilerini kötü hissediyorlar.” ifadesinden anlaşılacağı üzere

öğretmenler velilerin üzülmemesi adına hediyeleri kabul etmek durumunda kalabilmektedirler.

Katılımcılar belirtilen durumların yanı sıra, yasal düzenlemeler nedeniyle öğretmenlerin hediye kabul etmekten çekindiklerini ve bu nedenle gizli bir şekilde hediyeyi kabul ettiklerini de belirtmişlerdir. Yöneticilerden KY4 “Genelde [öğretmenler] hediye aldıklarını saklıyorlar. Aaa bana da bu gelmiş, bunu da açayım bana da bu gelmiş türü şeyler genellikle olmuyor. Öğretmenler bu konuda güvenemiyorlar birbirlerine.” şeklinde görüş belirterek genellikle öğretmenlerin birbirlerine güvenmedikleri için hediyeleri gizli kabul ettiklerini belirtmiştir. Nitekim öğretmenlerden KÖ2 de “Herkes artık hediyeleri korkarak alıyor. Korkuyorlar çünkü hediye alımı okullarda yasaklanmıştı. Bir ara hatırladığım kadarıyla yazı gelmişti.” şeklindeki görüşüyle yasal sınırlamalar nedeniyle öğretmenlerin hediye almaktan korktuklarını belirtmiştir.

Veliden hediye talep etmek. Velinin hediye vermek yönündeki ısrarcı tavrının aksine katılımcılar, bazı öğretmenlerin kimi zaman doğrudan veliden hediye talep ettiğini de belirtmişlerdir. Bu konuda yöneticilerden KY4 “Şöyle bir öğretmen arkadaşına da denk geldim. Öğretmen veli toplantısında velilerden ‘Siz bana şimdi tek tek hediye alırsınız almayın. Bana toplu bir bilezik alın, falan yerde yüzük beğendim alacaksınız onu alın’ şeklinde hediye talep ediyor.” diyerek öğretmenlerin özellikle istedikleri hediyeyi veliden talep ettiğini belirtmiştir.

Araştırmanın bulgularına göre öğretmenler kendilerine verilen hediyeler karşısında farklı tepkiler verebilmektedirler. Öğretmenlerden bazıları kendilerine verilen hediyeleri kabul etmezken bazıları bu durumda bir sorun görmeyerek hediyeleri kabul edebilmektedir. Az da olsa velilerden hediye talebinde bulunan öğretmenler de bulunmaktadır.

Yöneticilerin öğretmenlere verilen hediyelere nasıl tepki verdiklerine yönelik görüşleri. Öğretmene gelen hediyeler konusunda yöneticilerden bazıları bu hediyelerin kabul edilmesine izin verirken bazı yöneticiler ise hediyelerin kabul edilmesine izin vermemekte ve bu konuda çeşitli politikalar izlemektedirler. Bu kapsamda hediye kabul edilmesine izin veren ve vermeyen okul yöneticilerinin görüşleri aşağıda açıklanmıştır:

Hediye alınmasına izin verme. Katılımcılardan hem kamu hem özel okullarda çalışan öğretmenlerin büyük çoğunluğu okullarda hediye alınmasına yöneticilerin izin verdiklerini ya da göz yumduklarını belirtmişlerdir. Bu konudaki bir katılımcının (KY4) görüşüne aşağıda yer verilmiştir:

Öğretmenin hediyeyi kabul edip etmemesi beni ilgilendirmiyor ister alır ister almaz, ne hissediyorsa ona göre davranırım. Ben bana gelen resmi yazıları (çiçek dışında hediye kabul etmenin yasak olduğuna dair) onlara tebliğ ederim. Ben görevimi yapmış olurum. Bundan sonrası beni de ilgilendirmez işin doğrusu.

Katılımcının ifadesinden görüldüğü üzere, yöneticiler hediyeleşme sürecine müdahale etmemeyi tercih edebilmektedir. Hatta kamu okullarındaki diğer bazı yöneticiler de bu konuda kendilerinin yapabileceği bir şeyin olmadığını belirterek bu sürece dahil olmadıklarını, kendilerine tebliğ edilen yasal metinleri öğretmenlere iletmekten başka bir şey yapmadıklarını ifade etmişlerdir. Ancak bu konuda titiz bir şekilde davranan okul yöneticileri de bulunmaktadır. Örneğin bir okul müdür yardımcısının (KY1) “Müdürümüz çok titiz, bu okulda çiçek dışında hediye kabul edilmiyor.” şeklindeki ifadelerinden süreci resmi düzenlemelerin sınırlarına göre yöneten okul yöneticilerinin bulunduğu da görülmektedir.

Kamu okullarında hediye kabul eden okul yöneticileri de bulunmaktadır. KY4’ün “Veli ısrar etti, o kadar ısrar etti ki ben almam dedim, giyemem dedim ama anlatamıyorsun. Bir yandan veliyi kıramıyorsun. Hediye almazsan saygısızlık olacak.” ifadesinde görüleceği gibi bu yöneticilerin velileri kırmamak için hediye aldıkları gözlenmektedir. Özel okullarda ise görece daha sistemli bir süreçle hediyelere izin verilmezken bazı yöneticiler kendileri de hediye kabul ettikleri için öğretmenlerin de almasına göz yummaktadır. Bu konuda bir katılımcının görüşü şu şekildedir: “Yönetici aslında öğretmenine hediye geldiğini biliyor ama göz yumuyor diyebilirim. Görmezden gelme, çok üzerine gitmeme durumları var. Çünkü kendilerine de çeşitli hediyeler gelebiliyor.” (ÖÖ1).

Hediye alınmasına izin vermeme. Özel okul yöneticilerinin neredeyse tamamı okullarında hediye alınmasına politika belirleyerek izin vermediklerini belirtmişlerdir. Yöneticiler aynı zamanda öğretmenlerini bu konuda bilinçlendirmeye çalıştıklarını ifade etmektedirler. Buna ilişkin bir yöneticinin (ÖY5) görüşleri şu şekildedir:

Okul, 30 yıllık bir kurum ve kurumsallığı var. Burada belirli sistemler var. O standartlarımız olmazsa açık çok olur. Sene başında yeni gelen tüm öğretmenlere oryantasyon yapıyoruz. Okulun genel akışını, tüm işleyişi anlatıyoruz. Bu işleyişi anlatırken de kurumumuzun değer yargılarından bahsediyoruz. Değerlerimiz nedir? Bu değerlerimizde öğretmenlerimizden beklentilerimiz nelerdir? Etik değerlerimiz nelerdir? Hediye mevzuu da burada yer alıyor. Orada bunu ifade ediyoruz. Ama süre içerisinde işte Öğretmenler Günü’nde zümre toplantısında tekrar bir hatırlatma yapıyoruz.

Yukarıdaki ifadelerden görüldüğü gibi yöneticiler öğretmenleri uyum programlarında ya da sene başında düzenlenen toplantılarda uyararak öğretmenlerin hediye kabul etmesinin önüne geçmeye çalışmaktadır. Ayrıca yapılan veli toplantılarında da bu durumun ele alındığı belirtilmektedir. Bu konuda bir okul yöneticisi (ÖY5) “Bizim okulumuzda kurumsal olarak hediye alma kültürü yok. Yıllarca biz her veli toplantısında, tanıtımlarda hep söylemişizdir. Hatta sene başındaki ilk veli toplantısında bu durum anlatılır.” görüşü ile veli toplantılarında bu konuda bilgilendirme yapıldığına dikkat çekmektedir. Bu konuda başka bir okul yöneticisinin (ÖY4) görüşü şu şekildedir:

Velilerle ilk görüşmede ya da ilk veli toplantısında bizim okulda hediyeleşmenin olmadığını gerekçeleriyle açıklıyorum. Büyük bir hediyeyle çocuğunuz geldiği zaman, öğretmen onu iade etmek zorunda kalacak ve biz, iade edilen bir hediye ile çocuklarımızın boynunu bükmek istemiyoruz. Çocuklarınıza bunu yapmayın şeklinde açıklama yaptık. Çocuklarının kırılmasına cesaret edemediler. Şu anda hiç hediye gelmiyor. Herkes alıştı buna.

Yönetici görüşlerinden görüldüğü gibi özel okullarda, özellikle velilerle yapılan ilk toplantılarda öğretmenlere hediye alınmaması yönünde uyarılar yapılarak süreç kontrol altına alınmaya çalışılmaktadır. Yöneticilerden ÖY2 “Biz beş yıldır hediye yasağına ilişkin bir yazı yazarak sistemli hale getirdik. Tüm yöneticilerimize de bunun takibi olacaktır dedik. Sürekli takipteydik, kaçak bir hediye olmasın diye. Özel günlerde baya işi gücü bırakıp gözetmenlik yapıyoruz.” görüşünü bildirerek hediye alma yasağını sistemli bir şekilde takip ettiklerini belirtmiştir. Hediye almama kuralını etkin bir şekilde işleten özel okul yöneticileri gelen hediyeleri veliye iade ettiklerini belirtmişlerdir. İade sürecinde ise öğretmenlerin yer olmadığını, velilerle kendilerinin iletişim kurduklarını ifade etmişlerdir. Ancak bu süreçte de “Tabi naif bir şekilde ikna etmek lazım veliyi. Sakın yanlış anlaşılmasın diye vurguladım veliye, tamamen etik kurallar kapsamında iadeyi müdür yardımcısından alın dedim. Veli aslında hem üzülüyor hem de böyle ilkeli bir okul olduğu için mutlu oluyor.” (ÖY2) cümleleriyle oldukça dikkatli olduklarını vurgulamışlardır.

Katılımcıların görüşlerinden görüldüğü üzere hediye alma yasağını ödün vermeden uygulayan özel okullarda gerekli uyarılara rağmen gelen hediye olduğu takdirde bunlar geri verilmektedir. Ancak bu şekilde hediye almama kuralının işletilmesinin olanaklı olduğu belirtilmektedir. Yönetimin kararının arkasında durmasının ve bu kuralı istisnasız işletilmesinin hediye alımının önüne geçtiğini söylemek mümkündür.

Elde edilen bulgulara göre öğretmenlere verilen hediyeler konusunda yöneticilerden bazıları bu hediyelerin kabul edilmesine izin verirken bazı yöneticilerin ise hediyelerin kabul edilmesine izin vermedikleri ve bu konuda çeşitli politikalar izledikleri görülmektedir. Kamu okul yöneticilerinin çoğu öğretmenlerin hediyeleri kabul etmesine izin vermektedirler. Özel okul yöneticileri arasında öğretmenlerin hediye kabul etmesine izin verenler bulunsa da birçoğu genellikle geliştirdikleri politikalarla hediye kabulünün önüne geçmeye çalışmaktadırlar. Bu kapsamda öğretmenlere ve velilere eğitimler vermekte, uyarılar yapmakta ve özel günlerde süreci yakından takip etmektedirler.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Okullardaki hediye sürecini derinlemesine inceleyen bu araştırmada katılımcıların büyük bir bölümü, öğretmenlere en fazla çiçek hediye edildiğini belirtmişlerdir. Ayrıca öğrencilerin kendi yaptıkları ürünler ve takı da oldukça ön plana çıkan hediyeler arasındadır. Bunların yanı sıra küçük sembolik hediyeler, giyecek, yiyecek, ev eşyası, kırtasiye malzemeleri ve kozmetik ürünler de

öğretmenlere hediye olarak verilmektedir. Hatta alınacak hediyein öğretmenin zevkine uygun olup olmayacağı endişesi ile hediye çekinin dahi verildiği belirtilmiştir. Benzer şekilde Şeker'in (2018) çalışmasında da öğretmenlere genellikle kitap/kırtasiye malzemesi, çiçek, el emeği eşya, süs eşyası, giysi-ayakkabı gibi hediyelerin verildiği belirtilmektedir. Patino (2002) tarafından yapılan çalışmada da öğretmenlere en fazla gelen hediyeler arasında çiçek yer almaktadır. Bunun yanı sıra kahve ve şeker gibi yiyecekler ve kozmetik ürünler de öğretmenlere alınan diğer hediyelerdendir. Maddi değeri yüksek hediyelerin ise daha nadir geldiği aynı çalışmada ortaya konulmuştur. Diğer taraftan Hafernik ve diğ. (2013) kabul edilemez kategorisinde yer verdikleri, takı gibi pahalı hediyelerin de öğretmenlere verildiğini belirtmektedirler. Dolayısıyla hem mevcut araştırmaya hem de belirtilen diğer çalışmalara göre öğretmenlere çiçek, öğrencinin el emeği ürünleri gibi maddi değeri düşük hediyelerin yanında takı gibi pahalı hediyeler de gelebilmektedir.

Araştırma bulgularına göre okullarda öğretmenlere hediyeler çoğunlukla Öğretmenler Günü'nde verilmektedir. Şen (2019) de benzer şekilde özellikle Öğretmenler Günü'nde velilerin hediye alma yarışına girdiklerine vurgu yapmaktadır. Bunun yanı sıra mezuniyetler, doğum günleri, yılbaşı ve Anneler-Babalar Günü hediyeleşmenin olduğu diğer günler arasında yer almaktadır. Öğretmenlere hediye alımında sürecin çoğunlukla sınıf anneleri/temsilcileri tarafından ya da WhatsApp gruplarında düzenlendiği görülmektedir. Sınıf temsilcisi bütün velileri örgütleyerek ortak bir bütçe oluşturmakta ve bu bütçe ile öğretmene hediye almaktadır. Katılımcılara göre bu uygulamanın en önemli sorunu, velilerin kendilerinin ya da çocuklarının sınıf içinde mahcup olmaması için bu sürece zorunlu olarak katılmalarıdır. Dolayısıyla bu şekilde alınan hediyelerin Schmid (çev. 2018) tarafından belirtilen yükümlülük getirici hediyelere dönüştüğünü söylemek olanaklıdır. Sınıfta öğretmene ortak hediye uygulamasının görüldüğü ülkelerden biri de İskoçya'dır. The Guardian gazetesinde yer alan habere göre İskoçya'da Noel zamanı bir sınıf öğretmene hediye verebilmek için velilerden 10£ katkı talep edildiğini ve bunun için ödeme yapamayacak durumda olan çocukların isimlerinin karta yazılmadığı belirtilmiştir (Brooks, 2018). Yaşanan bu durumun hem çocuklar hem de ebeveynler üzerinde baskı yarattığı, sınıf arkadaşları arasındaki maddi farklılıkları ortaya çıkardığı ve ebeveynler arasında uygun hediyeler bulma ve ücretini karşılayabilme noktasında çatışmalara yol açtığı vurgulanmıştır.

Hediye karşısında öğretmenlerin nasıl tepki verdikleri konusunda katılımcılar arasında farklılıklar bulunmaktadır. Öğretmenler özellikle pahalı hediyeleri kabul etmediklerini belirtmişlerdir. Duran (2014) tarafından öğretmenlerle yapılan bir çalışmada ise velilerden gelen pahalı hediyeleri kabul edeceğini ya da bu tür hediyeleri reddedeceğini belirten öğretmenler neredeyse eşit sayıdadır. Waggoner (2019) özellikle pahalı bir hediye kabul eden öğretmenlerin muhtemelen çocuğa veya velilere öğrenciye özel bir önem vereceği şeklinde gizli bir mesaj gönderdiklerini vurgulamaktadır. Dolayısıyla yazara göre hediye, rüşvetten sadece bir adım uzakta yer almaktadır. Ancak Hafernik ve diğ. (2013) öğretmenlerin kimi zaman belirli bir hediye kabul edilemez bulsalar bile, reddetmenin ciddi bir görgü kuralını ihlal

edebileceği ve öğrencinin de duygularını incitebileceği sebebiyle reddetme konusunda rahatsız olabileceklerini ifade etmektedirler. Nitekim bu çalışmada da öğretmenler, velinin ya da öğrencinin üzüleceği ya da alınan hediyein beğenilmediği için iade edildiğini düşünecekleri endişesiyle, hediye kabul etmek zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir.

Araştırmanın bulgularına göre kamu okul yöneticilerinin çoğunun, öğretmenlerin gelen hediyeleri kabul etmesine izin verdikleri görülmüştür. Nitekim kamu okul yöneticileri hediye sürecinin takibinin ve yaptırımının zor olması nedeniyle hediye ile ilgili yasal düzenlemeleri paylaşarak öğretmenleri uyararak ile yetinmektedirler. Türkiye’de kamu okullarında öğretmenler büyük oranda kadrolu çalışırken özel okullarda öğretmenler sözleşmeli çalışmaktadırlar (Kandemir, 2015). Kamu yöneticilerinin yanı sıra özel okul yöneticilerinde de öğretmenlerin hediye kabul etmesine izin verenler bulunmaktadır. Özellikle küçük ve sembolik hediyelerin verilmesinin bir sakınca yaratmadığı bu yöneticiler tarafından vurgulanmıştır. Hediye alınmaması konusunda politika geliştirmiş özel okul yöneticileri gerek önceden öğretmenlere ve velilere verdikleri eğitim ve uyarılarla gerekse özel günlerde süreci yakından takip ederek durumun önüne geçmektedirler. Kamu ve özel okullar arasındaki bu farklılık, özel okul yöneticilerinin okullarında karar almalarının kamu okullarına kıyasla görece daha rahat olmasından kaynaklanıyor olabilir. Türkiye’de özel öğretim kurumları Bakanlık politikası ile çakışmadığı sürece okul içi politikalarını belirlemede kısmen daha özgürdür. Dolayısıyla özel okul yöneticileri bu sürece ilişkin sınırlandırmalar koyarak ve öğretmenleri daha sıkı takip ederek süreci daha rahat yönetmektedirler.

Tüm bu tartışılanlar ışığında, Türkiye’de öğretmenlerin hediye kabul etmelerinin yasal düzenlemelerle sınırlandırılmış ve öğretmenlerin alınabilir hediyelerin kapsamı belirlenmiş olsa da bunun dışındaki hediyeleri de kabul edebildikleri görülmüştür. Dolayısıyla öğretmenlerin hediyelerin yaratabileceği etik sıkıntıların yeterince farkında olmadıkları belirtilebilir. Bu nedenle öğretmenlerde bu konuda etik farkındalık kazandıracak etkinlikler düzenlemek önemli bir yarar sağlayabilir. Özellikle Öğretmenler Günü’nde öğretmenlere daha fazla hediye verildiği göz önüne alındığında ise bu zamanlarda hem velileri hem de öğretmenleri hediye konusunda bilgilendirmek yararlı olabilir. Bu konuda hazırlanacak kamu spotları, broşürler veya eğitimler öğretmen ile velilerde farkındalık oluşturabilir. Bunun yanı sıra araştırma sonuçlarından okul yöneticilerinin öğretmenlerin hediye kabul etmesine izin verme konusunda farklı politikalar izledikleri de görülmektedir. Dolayısıyla okul yöneticilerinin bu süreçteki sorumluluklarının neler olduğunun belirlenmesi önemlidir. Böylece okul yöneticileri de süreci yönetme konusunda yaşadıkları ikilemleri çözebileceklerdir.

Okullardaki hediye sürecini incelemeyi amaçlayan bu çalışma, Türkiye’deki kamu ve özel ilkokullarındaki öğretmen ve yöneticilerin görüşleri ile sınırlıdır. Bu nedenle sadece bu düzeydeki okullardaki hediye sürecine dair bilgiler sunmaktadır. Bu çalışmanın diğer eğitim kademelerinde de gerçekleştirilmesi okullarda öğretmene

hediye verme sürecinin daha iyi anlaşılması açısından önemli olabilir. Ayrıca öğrencilerin de bu konudaki görüşlerinin belirlenmesi, hediye sürecinin eğitime yansımalarının anlaşılması konusunda daha açık bir düşünce oluşturabilir. Bundan sonraki çalışmalarda, okul yöneticilerinin bu süreçteki sorumluluklarının neler olması gerektiğine ilişkin çalışmalar da yapılabilir. Dahası okul yöneticilerinin müdahalesinin bu süreçte ne kadar etkili olduğu da araştırılması gereken konulardan birisidir.

Etik Kurul Kararı

Araştırmanın etik izni Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Alt Etik Kurulu'ndan 15.01.2021 tarihli 05 sayılı izin belgesi ile alınmıştır.

Kaynakça

- Anney, V. N. (2014). Ensuring the quality of the findings of qualitative research: Looking at trustworthiness criteria. *Journal of Emerging Trends in Educational Research and Policy Studies (JETERAPS)*, 5(2), 272-281. Retrieved from <http://repository.udsm.ac.tz:8080/xmlui/handle/123456789/256?show=full>
- Aydın, İ. (2019). *Akademik etik*. Ankara: Pegem Akademi.
- Bardakoğlu, A. (1998). *Hediye*. Retrieved from <https://islamansiklopedisi.org.tr/hediye>
- Baxter, J., and Eyles, J. (1997). Evaluating qualitative research in social geography: Establishing 'rigour' in interview analysis. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 22(4), 505-525. doi: 10.1111/j.0020-2754.1997.00505.x
- Belk, R. W. (1974). Application and analysis of the behavioural differential inventory for assessing situational effects in consumer behaviour. In S. Ward and K. Wright. (Eds.), *Advances in consumer research* (pp. 370-380). Ann Arbor, Michigan: Association for Consumer Research.
- Bitsch, V. (2005). Qualitative research: A grounded theory example and evaluation criteria. *Journal of Agribusiness*, 23(1), 75-91. doi: 10.22004/ag.econ.59612
- Brooks, L. (2018). *Thank you is enough': Parents discourage festive gifts to teachers*. Retrieved from <https://www.theguardian.com/education/2018/nov/21/ban-christmas-gifts-for-teachers-says-scottish-parents-group>
- Creswell, J. W. (2020). *Nitel araştırma yöntemleri beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni* [Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches] (5. Baskı). (S.B. Demir ve M. Bütün, Çev. Ed.). Ankara: Siyasal kitabevi. (2012)
- Creswell, J. W., and Plano Clark, V. L. (2011). *Designing and conducting mixed methods research*. London: Sage Publications, Inc.

- Duran, K. (2014). Okul öncesi öğretmenlerinin mesleki etik davranışları algılama düzeylerinin ve etik ikilemleri çözümlenmelerinin incelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Elo, S., Kääriäinen, M., Kanste, O., Pölkki, T., Utriainen, K., and Kyngäs, H. (2014). Qualitative content analysis: A focus on trustworthiness. *SAGE Open*, 4(1), 1-10. doi: 10.1177/2158244014522633
- Flynn, F. J., and Adams, G. S. (2009). Money can't buy love: Asymmetric beliefs about gift price and feelings of appreciation. *Journal of Experimental Social Psychology*, 45(2), 404-409. doi: 10.1016/j.jesp.2008.11.003
- Guba, E. G., and Lincoln, Y. S. (1982). Epistemological and methodological bases of naturalistic inquiry. *ECTJ*, 30(4), 233-252. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/30219846>
- Hafernik, J. J., Messerschmitt, D. S., and Vandrick, S. (2013). *Ethical issues for ESL faculty social justice in practice*. New York: Routledge.
- Holloway, I., and Wheeler, S. (1996). *Qualitative research for nurses*. Oxford: Blackwell Science.
- Hsieh, H. F., and Shannon S. E. (2005). Three approaches to qualitative content analysis. *Qual. Health Res.*, 15(9), 1277-1288. doi: 10.1177/1049732305276687
- Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri İle Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik. Resmi Gazete*, 25785, 13.04.2005.
- Kandemir, Y. (2015). *Devlet okulu öğretmenlerinin özel okullara ilişkin tutumlarının incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kramer, S. N. (1949). Schooldays: A Sumerian composition relating to the education of a scribe. *Journal of the American Oriental Society*, 69(4), 199-215. doi: 10.2307/596246
- Martínez-Alemán, A. M. (2007). The nature of the gift: Accountability and the professor-student relationship. *Educational Philosophy and Theory*, 39(6), 574-591. doi: 10.1111/j.1469-5812.2007.00307.x
- Mauss, M. (2005). *Sosyoloji ve antropoloji* [Sociologie et anthropologie] (Ö. Doğan, Çev.). Ankara: Doğu Batı. (1950)
- Miles, M. B., and Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis*. London: Sage Publication.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2015). *Eğitimciler için mesleki etik ilkeler konulu genelge*. https://personel.meb.gov.tr/genelge_gorus_yonerge/ET%C4%B0K%20GENELGE.pdf adresinden erişilmiştir.

- Park, S. Y. (1998). A comparison of Korean and American gift-giving behaviors. *Psychology & Marketing*, 15(6), 577-593. doi: 10.1002/(SICI)1520-6793(199809)15:6<577::AID-MAR6>3.0.CO;2-3
- Patico, J. (2002) Chocolate and cognac: Gifts and the recognition of social worlds in Post-Soviet Russia. *Ethnos*, 67(3), 345-368, doi: 10.1080/0014184022000031202
- Sakarya, C. I. (2006). *Türk kültüründe hediyeleşme geleneği ve hediyeler* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Schmid, W. (2018). *Hediye vermek ve hediye almak üzerine* [Vom schenken und beschenktwerden] (T. Bora, Çev.). İstanbul: İletişim Yayıncılık. (2017)
- Schwartz, B. (1967). The social psychology of the gift. *American Journal of Sociology*, 73(1), 1-11. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/2776124>
- Sharts-Hopko, N. C. (2002). Assessing rigor in qualitative research. *The Journal of the Association of Nurses in AIDS Care (JANAC)*, 13(4), 84-86. doi: 10.1016/S1055-3290(06)60374-9
- Şeker, A. (2018). *Özel günlerde hediye satın alma davranışları: Batman örneği* (Yayımlanmamış doktora tezi). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Şen, M. L. (2019). Kamu görevlilerini yoldan çıkaran bubi tuzakları: Hediye ve kişisel kullanım amacıyla yapılan bağışlar. *Enderun Dergisi*, 3(2), 86-97. <http://www.etik.gov.tr/wp-content/uploads/2019/03/mustafalutfisen-kamugorevliileriniyoldancikaranbubituzaklari.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Taşçı, B. İ. (2012). Türk kamu yönetiminde hediye alma ve verme sorunu. *Türk İdare Dergisi*, 84(475), 119-130.
- Tomak, A., and Güney, E. (2014). Gift tradition as a cultural value and exlibris. *International Journal of Ex-libris*, 1(2), 33-41. Retrieved from <http://exlibrist.net/index.php/exlibrist/article/view/18>
- Türk Dil Kurumu. (2020). *Hediye*. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişilmiştir.
- Waggoner, K. (2019). *Ethical issues of teachers accepting gifts from students*. Retrieved from <https://careertrend.com/ethics-in-the-teaching-profession-13654492.html>
- Worthington, M. (2013). *Differences between phenomenological research and a basic qualitative research design*. Retrieved from <https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/PPP436/DifferencesBetweenPhenomenologicalResearchAndBasicQualitativeResearchDesign.pdf>

Yau, O. H., Chan, T. S., and Lau, K. F. (1999). Influence of Chinese cultural values on consumer behavior: A proposed model of gift-purchasing behavior in Hong Kong. *Journal of international consumer marketing*, 11(1), 97-116. doi: 10.1300/J046v11n01_07

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (10. baskı). Ankara: Seçkin.

The Views of School Administrators and Teachers on the Gift-Giving Process at Schools¹

ARTICLE TYPE	Received Date	Accepted Date	Published Date
Research Article	03.22.2021	11.20.2021	11.30.2021

İnayet Aydın ², Özge Erdemli ³, Burcu Toptaş ⁴ and
Tuğba Güner Demir ⁵
Ankara University

Abstract

This study seeks to explore the gift-giving behaviour of school administrators and teachers working in public and private primary schools in Turkey. In this context, it has been determined what kind of gifts are given to teachers by parents and students, when the gifts are given and how the gift-giving process is organized. In addition, the study investigated the views of teachers and administrators towards gifts. This study is designed as a phenomenological qualitative inquiry. The data of this study came from in-depth semi-structured interviews conducted with 14 teachers and 10 school administrators from public and private schools in Turkey by using the interview form developed by researchers. The inductive content analysis is used in data analysis. The results revealed that the gifts given to the teachers are listed as flowers, hand-made products of students, and jewellery. Besides, teachers are also offered small symbolic gifts, clothing, food, household goods, stationery, and cosmetics as gifts. The gifts are offered more often on special occasions, such as Teachers' Day and graduation ceremonies. Although some parents/students prefer to give gifts to teachers individually, it has also been determined that the majority of them tend to arrange gifts as a whole group of parents. The process of collective gift-giving is largely organized by the class representative, but the WhatsApp application has also become more popular in terms of arranging the gifts.

Keywords: Gift, gift-giving, Teachers' Day.

Ethical committee approval: Ethical permission of this research was obtained from Ankara University Social Sciences Sub-Ethics Committee with the permission document dated 15.01.2021 and numbered 05.

¹This study is a revised version of the study which was presented as an oral presentation at The 13Th International Congress on Educational Administration organized at Sivas University on 10-12 May 2018.

²Prof. Dr., Faculty of Educational Sciences, Department of Educational Sciences, E-mail: iaydin@ankara.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-7522-8961>

³Corresponding Author: Res. Assist., Faculty of Educational Sciences, Department of Educational Sciences, E-mail: ozge.erdemli8787@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8004-020X>

⁴Res. Assist., Faculty of Educational Sciences, Department of Educational Sciences, E-mail: bozgeyik@ankara.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-8419-7450>

⁵Res. Assist., Faculty of Educational Sciences, Department of Educational Sciences, E-mail: tugbaguner87@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-2653-2673>

Purpose and Significance

Gift-giving is a way for students to express their gratitude and love to their teachers and establish their connection with them. Hereby, the type of the gift, when it is given, and how it is organized may provide an understanding of the student-teacher relationship through the gift-giving process. Therefore, the examination of the gift-giving process in schools can reveal the views of the stakeholders towards the gift, as well as the ways to prevent gift-giving behavior for reciprocity purposes. The gift acceptance by teachers is restricted by law in Turkey. The Council of Ethics for Public Servants (Kamu Görevlileri Etik Kurulu, 2005) has published ethical guidelines to clarify which gifts public officials, including teachers, can accept or cannot accept. In addition, the Ministry of National Education (Millî Eğitim Bakanlığı, 2015) has determined, with a circular on Professional Ethical Principles for Educators, that teachers can only accept symbolic (handmade products of students) and non-monetary gifts in special weeks. However, despite all restrictions, there may be situations where teachers could accept gifts from parents and students. Accordingly, this study aimed to explore the gift-giving behavior of school administrators and teachers working in public and private schools in Turkey. To this end, it has been determined what kind of gifts are given to teachers by parents and students, when the gifts are given and how the gift-giving process is organized. In addition, the study investigated the views of teachers and school administrators towards gifts.

Method

In this study, the qualitative research method was used as it was aimed to investigate the experiences of the teachers and school administrators regarding gifts in schools and the gift-giving process. This study is conducted through phenomenological design, a qualitative research method. The data were collected through semi-structured interviews. The study group included 14 teachers and 10 school administrators working in public and private primary schools who were selected purposefully through maximum variation sampling.

The study group consists of eight teachers and five school administrators from public schools and six teachers and five school administrators from private schools. In the study group, 18 of the participants are women, while six of them are male. The age distribution of the teachers varies between 26 and 58 and the age distribution of the school administrators varies between 47 and 66. The data of the study were collected through interviews with teachers and school administrators. In this context, semi-structured interview forms were developed by the researchers in accordance with the aims of the research. Appointments were made with teachers and school administrators for the interviews. The interviews were conducted in the schools where the participant worked, on the specified day and time. In order to prevent data loss, the interviews were audiotaped with the permission of the participants. However, some participants' views were recorded by note-taking, as they preferred not to be audiotaped. Transcribed interviews were transcribed verbatim, and the data were analyzed using the inductive content analysis method in Nvivo 12 program. Accordingly, firstly, codes were created and then categories and themes were structured.

Credibility, transferability, dependability, and confirmability are the basic principles used in evaluating the trustworthiness of qualitative data analysis. In order to address credibility in this study, the in-depth interview technique was used, and the draft interview form was presented to be reviewed by the experts, and in the light of their opinions, the interview form was revised. The transferability of the study was enhanced by using purposeful sampling methods and providing a thick description of the process. The background of the participants was also explained in detail, the stepwise replication technique was used in order to ensure dependability. In addition, the data was analyzed and interpreted by researchers independently from each other. Then, in order to minimize the differences resulting from the researchers about their analysis, these results were compared and agreed upon. As for confirmability, the views of the participants were presented through direct quotations.

Results

In this study, which examined the gift-giving process in schools in-depth, almost all of the participants stated that the most flowers were given to teachers. Besides, handicraft products made by students and jewelry are among the prominent gifts. In addition to these gifts, small symbolic gifts, clothing, food, household goods, stationery, and cosmetic products are also given to teachers as gifts. It was stated that even though the gift received was not liked by the teacher, the gift voucher was given. In addition, participants stated that the types of gifts differ according to the economic conditions of the students and parents and the location of the school.

According to the research findings, gifts are given to teachers in schools mostly on Teachers' Day. In addition, graduations, birthdays, New Year's, and Mother's-Father's Day are among the other days of gift-giving. It is observed that gifts given to teachers are mostly organized by class mothers/representatives or in WhatsApp groups. The class representative organizes all parents, creates a common budget, and receives gifts for the teacher with this budget. The gifts were also given to teachers individually, but not to the same extent as gifts purchased in bulk from parents.

There are differences among the participants in terms of teacher views towards gifts. According to the views of the teachers and school administrators, some teachers tend to accept gifts from students and parents, while others prefer not to. Furthermore, the participants stated that there were teachers who demanded the gift from the parents. Teachers stated that they do not accept especially expensive gifts. According to the findings of the study, it was seen that most of the school administrators allowed teachers to accept gifts. It was emphasized by these school administrators that it is not objectionable to give especially small and symbolic gifts. Private school administrators, who have developed a policy on not receiving gifts, prevent receiving gifts by following the process closely on special days and education and by providing training and warnings they give to teachers and parents.

Discussion and Conclusions

According to the results of the study, gifts with low financial value such as flowers and handicraft products of the student are usually offered to teachers. However, gifts of high financial value such as jewelry can also be given to teachers. Gifts are given especially on Teachers' Day and on special occasions such as graduation/term ends. Similarly, Şen (2019) emphasizes that parents compete in receiving gifts for teachers, especially on Teachers' Day. Although some parents/students prefer to give gifts to teachers individually, it has also been determined that most of them tend to arrange gifts as a whole group of parents. The most important problem of this practice is that parents are obliged to participate in this process so that they or their children are not embarrassed in the classroom. Therefore, it is possible to say that the gifts received in this way turn into obligation-generating gifts stated by Schmid (trans. 2018).

In the study, it was observed that most of the school administrators allowed teachers to accept gifts. As a matter of fact, public school administrators only share the legal regulations regarding gifts with teachers and warn them, since it is difficult to follow the gift process. Teachers working in public schools in Turkey are mostly tenured, teachers, working in private schools, work under contracts (Kandemir, 2015). Therefore, public school administrators have less right to interfere with the continuity of the teacher's job than private schools. For this reason, school administrators generally do not interfere with teachers' acceptance of gifts.

In light of all this discussion, although it is forbidden for teachers to accept gifts in the Turkish state management legislation, it is observed that some teachers can accept unacceptable gifts from the students or parents. Therefore, it can be stated that teachers are not sufficiently aware of the ethical problems that gifts may cause. For this reason, organizing activities that will raise teachers' ethical awareness on this issue would help to avoid unethical behaviors. Considering that more gifts are given to teachers especially on Teachers' Day, it may be useful to inform both parents and teachers about gifts at these times. Public service announcements, brochures, or training to be prepared on this subject can raise awareness among teachers and parents. In addition, it can be seen from the research results that school administrators follow different policies regarding allowing teachers to accept gifts. Therefore, it is important to determine the responsibilities of school administrators in this process. Thus, school administrators will be able to solve their dilemmas about managing the process.

This study, which aimed to explore the gift-giving process in schools, is limited by the views of teachers and administrators working in public and private primary schools in Turkey. For this reason, it only provides information about the gift-giving process in primary schools. Therefore, the phenomenon of giving gifts to teachers at different educational levels should be investigated. Future studies should be about what the responsibilities of school administrators should be in this process. Moreover, how effective the intervention of school administrators is in this process is one of the issues that need to be investigated.

Ethical Committee Approval

Ethical permission of this research was obtained from Ankara University Social Sciences Sub-Ethics Committee with the permission document dated 15.01.2021 and numbered 05.